

Мария Арбатова: „Законите за правата на жените отдавна се нуждаят от промяна!“¹

Мария Ивановна Арбатова – писател, драматург, публицист. Член на Съюз на писателите в Москва и Съюз на театралните дейци на Руската Федерация. Автор на 14 пиеси, поставени в Русия и извън границата, повече от двадесет книги, на множество публицистични статии.

Родена в град Муром, Владимирска област. През 1984 г. завършва драматургия в Литературен институт А.М. Горки. От 1991 г. ръководи клуб по психологическа реабилитация на жените „Хармония“. От 1996 г. дава индивидуални консултации като психоаналитик. От 1996 г. оглавява обществената организация „Клуб на жените, участващи в политиката“. Около пет години е наблюдател за „Общо

списание“. Работи като помощник-водец в женското ток шоу „Аз сама“ на канал ТВ-6. Автор и водещ на правозащитната програма „Право да бъдеш себе си“ на радиостанция „Маяк“.

- *Мария Ивановна, през последните десетилетия в Русия се появила голямо количество успели делови жени. Бизнесуомън е почти непознато явление за страната. Как оценявате тези изменения от гледна точка развитието на женското равноправие?*
- Спомним ли си историята, ще видим че в страната има делови жени много преди революцията. Наистина, с онова, което сега наричаме „бизнес“ са се занимавали предимно вдовици, поели в свои ръце работата, останала след смъртта на техния съпруг. Или директорки в женски манастири, които усвояват „селскостопанския бизнес“ и създават класове по иконопис и шиене. И едното, и другото се създава не само заради самото себе си, но и за продажба. Общественият морал позволява обаче подобно амплоа само на жените на възраст. Младите и неомъжени жени са на практика без права, те не могат да учат, да пътуват самостоятелно или да започват някаква икономическа дейност.

¹ Интервюто е преведено от сайта: <http://womenofrussia.org/interview.aspx?Id=160>

През 60-те години на XIX век женският въпрос изведнъж започва да звучи особено силно и общественото-политическото пространство се оформя в зависимост от начина, по който различните групи от населението си отговарят на този въпрос. Всички сме изучавали „Четвъртият сън на Вера Павловна“ в училище, но тогава скриваха от нас факта, че Чернишевски съзнателно го е написал като феминистка агитация. Жените по времето му вече работят, дори възпитаните в тези съсловия, където това никога не било прието. Пробивът стартира когато постепенно се откриват женски курсове и момичетата от благородни семейства отиват да учат за машинисти, учители и милосърдни сестри. Това е сериозно премахване на стереотипите. Думата „машинистка“ по това време шокира много повече отколкото сега го прави думата „президентша“, когато става дума за жените в президентското кресло.

На рускините им потръгва, тъй като след 1917 г. получават възможност да работят, да гласуват и да направят аборт. Веднага се появяват и закони за защита правата на майките, в това число дори има декрет. Всичко това се случва благодарение на влиянието от страна на Александра Коллонтай², Инеса Арманд³ и Елена Стасова⁴. Докато в много европейски страни жените се сдобиват с всичко това дълго след края на Втората световна война.

Друг е въпросът, че равноправието е невъзможно да се развива в условията на тоталитарен режим и Сталин бързо ликвидира „женсъвета“, чиято работа дейност служила като социален лифт за жените. След като забранява абортите и отменя издръжката. Въпреки това никъде другаде, освен в Русия, жената не успя да усвои толкова бързо цялото социално пространство – да управлява трактор, да се спуска в шахта, да работи на машина.

Социалното поле се усвоява чрез „стъклена преграда“⁵ – жените са приветствани навсякъде освен на най-високите позиции. Дори в Политбюро то „се промъкват“

² Александра Михайлова Коллонтай (1872-1952) е руска революционерка, дипломат и първата жена-министър в историята. През 1921 г. оглавява движението „Работна опозиция“. Една от първите, които открито говорят за темата „феминизъм“, защитавайки правата на жените. Бел. Пр.

³ Инеса Фьодоровна Арманд [рождено име: Élisabeth Pêcheux d'Herbenville; литературен псевдоним: Елена Блоница] (1874-1920) е участник в руското революционно движение. Бел. Пр.

⁴ Елена Дмитриевна Стасова (1873-1966) е руска революционерка, международен комунистически участник в антивоенното и антифашистко движение. Бел. Пр.

⁵ Употребеният израз е „стъкляногo потoлка“ и се oтнaся към oсoбeнoститe нa жeнскaтa кaриeрa. Тoвa e изкуствeнo създaдeнa бaриeрa в кaриeрнaтa стълбa oтнoснo зaeмaнeтo нa ръкoвoдни пoстoвe в кoмпaниитe. Oзнaчaвa, чe същeствувa нeглaснa, нeвидимa стъклeнa прeгрaдa, кoятo възпрeпятствa жeнитe дa пoлучaвaт пoдoбни длъжнoсти. Бел. Пр.

само две жени: Фурцева⁶ и Бирюкова⁷. Дори и днес, по върховете на властта и бизнеса, движението на жените се развива по-бавно отколкото трябва.

- *Как се отнасяте към въвеждането на квоти за жените във властта?*

- Аз съм за квотите. Това е общоприета практика за изглаждане на неравните стартови условия, позитивна дискриминация, независимо дали става дума за пол, инвалидност, инфекция, сексуална ориентация, миграционност или други предпоставки за неравенство. За да отстранят наследството от миналото, в Индия например, почти половината от места в университетите се предоставят на представители на по-нисшата каста и племенното население. Изследванията показват също, че когато в състава на законодателната власт са по-малко от 30% жени, практически винаги се провалят социалните програми и правата на децата. Квотите са сериозен политически инструмент, който се образува и регулира отделно във всяка страна. Наистина, процентът на жените, влезли в Думата не се е променило много, но това е недостатъчно за да бъдат решени въпросите, свързани с интересите на жените и децата. Удовлетворена съм от това, че Павел Астахов в момента е упълномощен с правата на децата. Той е харизматична личност, притежава сериозен политически ресурс, популярен е, но главното е, че Астахов е отличен юрист. Свързвам с него повече надежди за сферата на защита правата на детето. В страната ни не съществува женска политика. Всичките ми три опита да стана депутат – от 1991 г. два пъти достигам до балотаж в Госдумата и един път в Московската градска Дума с програмна защита за правата на жените – се провалиха. Надявах се, че мога да променя нещо в тази сфера, но уви ... Каниха ме, защото съм популярна – през тези години ме даваха доста често по телевизията и имах високо доверие сред електората. За съжаление политическите партии, които ме каниха, бяха безразлични към идеята за женско равноправие. Либералите ни все още не са дорасли за съдържанието на правата на жените.

⁶ Екатерина Алексеевна Фурцева (1910-1974) – партиен деятел и първи секретар на Московския градски комитет на КПСС (от 1954 до 1957), член на Президиума на ЦК на КПСС (1957-1961), секретар на ЦК на КПСС (1956-1960) и министър на културата на СССР (1960-1974).

⁷ Александра Павловна Бирюкова (1929-2008) – партиен и държавен деятел, член на Съвета на министрите на СССР (1988-1990).

Участвах в тази хазартна игра три пъти. Първият път просто можех да изгубя главата си, върху ръководителя на моя предизборен щаб бе извършено покушение, синовете ми половин година ги заплашваха с разправа, а аз се движех с охрана. Така на мой гръб всичките три пъти се разпределяха по равно изборните пари. За този опит разказах в своята книга, издадена през 1999 г – „Как се опитах честно да попадна в Думата“.

- *И все пак, според Вас, имат ли шанс днес жената в Русия да се изгради като сериозен политик?*

- Ако става въпрос за сериозни играчи – на този етап жените в политиката са само бивши членове на номенклатурата – Валентина Матвиенко и Любовь Слиска, дори и героините на новия призив, сред които Елвира Набиулина, Татяна Голикова, Елена Скринник и губернаторът Наталия Комарова – към тях е е отправена цялата надежда. Но като най-ярък пример за жена-политик намирам Галина Василиевна Старовойтова, която ме въведе в политиката. 25 години тя беше в приятелски отношения със съпруга ми, те са от едно петербургско „тесто“. Смъртта ѝ е огромна лична трагедия за мен.

- *Кои от законите, защитаващи правата на жените, според Вас се нуждаят от реформа?*

- За огромно съжаление от 1991 г. насам нито веднъж сериозно не са обсъждани законите, които защитават правата на жените. Няма закони, защитаващи жените от дискриминация при участието им в голямата политика, макар да е известно, че стартовите позиции, спрямо тези на мъжете, между тях не са равни. Не е оформен и законът за дискриминация на жените на пазара на труда. В страната се наблюдават голям брой случаи, когато млада жена започва нова работа и може да чуе думи като: „Подпиши се, че няма да родиш“. Народът ни не е свикнал да отива на съд и затова те или напускат, когато вече са бременни, или абортират. В Скандинавските страни, например, подобни въпроси се регулират от министерството и комитета за равноправие.
Неизправен е също и законът за издръжките. В Думата има 85% мъже и те също нямат желание да платят издръжките на бившите си жени, затова те го тормозят

(закон – бел. Пр.) както им е угодно. От настоящия закон пък следва, че държавата на практика защитава мъжете, които отглеждат детето след развода, от неговата бивша жена. Макар у нас детето традиционно да остава при майката, защото бащите не са готови да доказват в съда, че ще му осигурят по-добри условия.

Необходимо е да се приведе в порядък закона за битовите насилия. И досега в страната ни умират около 14 хиляди жени. Тази статистика е несъпоставима дори с количеството войници и офицери, които умират в горещите военни точки и свидетелства за това, че държавата прикрива ежедневна война срещу жените. Сегашният закон не работи, така, както се намира в частната зона, а не в държавното право. По този начин углавното дело се открива не от факта за причинена освидетелствана телесна повреда или фиксирано насилие, а по заявление на жените, които са станали обект на насилие.

Нямаме убежища за жертвите на домашно насилие, а също и държавни програми за психическа рехабилитация. Тезата „пребива – значи, че те обича“ и до днес е жива в дълбините на руското обществено съзнание. Дори съседите, запознати със случаите, не се обаждат в полицията – „това си е тяхна работа, сами ще се разберат“. Обаждат се, когато пребиват някого на улицата, но не и когато става дума за жена, „не е прието“.

Другият закон, който се нуждае от изменения е този за сексуалното насилие. В сегашния си вид той е също толкова неработоспособен. С жертвите на изнасилване, които се намират в посттравматичен стрес, се занимават не специално обучен психолог, а полицаи и обикновено лекар. В хода на делото я принуждават няколко пъти да разкаже травмиращата история без подкрепата на психолог, поради което, според статистиката на кризисния център „Сестри“, осем от десет ученички пробват да се самоубият не след изнасилване, а в хода на следствието. В резултат на това до съд достигат едва 2% от престъпленията.

И последният закон, който днес изобщо не съществува е държавната контрацептивна програма, която включва и половата образованост на учениците и всички останали форми на защита на репродуктивното здраве. В резултат на липсата му всеки четвърти руски гражданин е стерилен. Прогнозите за следващите поколения са още по-печални: ранни аборти при момчетата, не добре излекувана венерология при момчетата. Темата за репродуктивното здраве – това е приоритетът за националната безопасност.

- *С какво се занимавахте след като напуснахте политиката?*

- На първо място съм писател, който няма да се поколебае да изгуби няколко години от живота си за политика, за да се сдобие с възможност не само да изказва гражданската си позиция, но и да влияе на ситуацията. Не е лесно някой да ме накара да замълча. Но с политиката не се получи и се върнах зад писмената маса.

В тези години животът по мистериозен начин ме насочи към киното. Макар в дипломата ми да пише „драматург на театъра и киното“, винаги съм предпочитала театъра. На този етап разреших да се екранизира само една моя пиеса. Това е филм на режисьора Надежда Репина „Мне не забить, не простить“. Като театрален драматург отдавна съм преситена от премии и лауреати и предпочитам прозата. Но в тези години приятелят ми от детството Александър Иванкин започна мащабен проект за 90-годишнината на съветското разузнаване – десет двусерийни филми на Първи канал за нелегалните съветски разузнавачи. Първоначално ме уговаряше да напиша сценарии за първата в историята на човечеството жена-полковник от разузнаването – Зоя Рибкина⁸, по известна у нас като писателката Зоя Воскресенска. Не можех да се съпротивявам, защото Рибкина е работила под прикритие на длъжността прес-секретар на Александър Коллонтай във Финландия и Швеция. След това се случва така, че със съпруга ми написахме сценария за легендарния разузнавач Алексей Козлов⁹, който на практика предотвратява ядрената война.

Запознах ме с Алексей Козлов, разпитван в ЮАР от пет различни разузнавания, които не успяват да изкопчат нито дума от него. Трябва да си призная, че и на мен не ми се отдаде да изкопча много от него, затова не малка част в сценария е плод на въображението ни.

Когато видях Зоя Воскресенска в Дома на литературите, все още млада глупава дисидентка, изобщо не си представях, че ще се опознаем по-добре. Аз, подобно на другите, не знаех, че създателката на Лениниадите е практически родната Мата Хари. Разсекретиха я само година до нейната смърт. Голяма красавица, тя дълго време работи като нелегална, след което завежда европейския отдел на

⁸ Зоя Ивановна Воскресенска [по мъж Рибкина] (1907-1992) – съветски разузнавач и детски писател.

⁹ Алексей Михайлович Козлов (1934-2015) – съветски и руски разузнавач, герой на Руската Федерация.

Люблянка. Още от 1936 г. работи във Финландия и Швеция. Пред очите на Рибкина Коллонтай получава инсулт, след който тя се предвижва само в инвалидна количка. И въпреки всичко те двете успяват да изведат Финландия от коалиция с Хитлер. А на Зоя Рибкина-Воскресенская също така предвижи доста и ситуацията около „тежката вода“, която немците произвеждат за атомната бомба. Два пъти я предлагаха за орден Ленин, но Берия всеки път казваше: „Никога не бих дал висша награда на бабка, каквото и да е направила!“

- *С какво се занимава оглавяваният от Вас „Клуб на жените, намесващи се в политиката“? Кой влиза в този клуб? И в каква степен ефективно е „намесването“?*
- Това е дискуссионен клуб, който ръководя вече 14 години. Той предоставя на жените възможност в свободен диалог да се срещат с представители на властта, бизнесмени, културни дейци и медийни лица. Това е некомерсиално обединение, не съм взела от него нито копейка и го възприемам за мой скромнен принос за развитие на гражданското общество. Става дума за своеобразна школа за гражданско и духовно израстване, възможност за придобиване на политически опит. Членове на клуба биха могли да станат всички „събудили се жени“. В основата, разбира се, е средната класа, но идват и студентки, пенсионерки, а често и известни личности.
- *Наричат Ви „главната феминистка в Русия“. Как се отнасяте към тази „титла“? И какво влагате в понятието „феминизъм“?*
- По никакъв начин не се отнасям. С тази „титла“ ме окичи пресата. В този „вид спорт“ няма нито главни, нито второстепенни. Ще ми бъде приятно да делея тази титла с милионите жени.
Понятието феминизъм се споменава само в един ред на *Декларация за правата на човека* във връзка с това, че нито един човек не може да бъде дискриминиран по своята расова, религиозна и полова принадлежност. Там, където става дума за половата, там е и полето на работа на феминизма.

- *В какви моменти от живота си се чувствате щастлива?*
- Подобно на всеки човек, ми е уютно, когато всичко е наред с близките ми, задачите и страната ми.

Превод от руски език: Николай Узунов